

Intervaly (pokračování)

2. úroveň

Stojí-li vedle sebe dva intervaly a oba je možné nazvat třeba tercií, nemusí znít stejně. Rozdílnost ve zvuku je dána různým počtem půltónů, které nalezneme mezi krajními tóny intervalu. Jako příklad můžeme uvést dvojici $c^1 - e^1$ a $e^1 - g^1$. Oba zmíněné intervaly jsou z hlediska hudební abecedy tercií, ale vzdálenost krajních tónů je různá. U tercií $c^1 - e^1$ nalezneme další tři půltóny (cis, d, dis) u tercií $e^1 - g^1$ pak pouze dva (f, fis). Říkáme, že intervaly mají různou velikost. Tato „velikost“ se slovně vyjadřuje přívlastkem před základním názvem intervalu (např. **velká** tercií).

Základní intervaly

V procesu pochopení systému intervalů v hudbě vycházíme z tzv. základních intervalů. Tyto jsou výhradně **velké** nebo **čisté**. Východiskem je durová stupnice, resp. vzdálenost mezi prvním stupněm dané durové stupnice a některým dalším stupněm (případně tímtéž – prima). Ve stupnici C dur se tedy bude jednat o primu $c - c$, sekundu $c - d$, tercií $c - e$, kvartu $c - f$, kvintu $c - g$, sextu $c - a$, septimu $c - h$ a konečně oktávu $c - c$ (o oktávu výš).

Tyto intervaly dělíme do dvou skupin:

a) **čisté** (prima, kvarta, kvinta a oktáva)

b) **velké** (sekunda, tercií, sexta a septima)

ad a) Vzdálenost mezi 1. a tímtéž 1. stupněm v dur je tedy čistá prima, vzdálenost mezi 1. a 4. stupněm v dur je čistá kvarta, mezi 1. a 5. stupněm čistá kvinta a mezi 1. a opakovaným 1. (o oktávu výš) čistá oktáva.

ad b) Vzdálenost mezi 1. a 2. stupněm v dur je velká sekunda, mezi 1. a 3. velká tercií, mezi 1. a 6. velká sexta a mezi 1. a 7. velká septima.

Naučit se to v C dur není pravda těžké, ale my máme kromě C dur stupnice bez předznamenání dalších sedm stupnic s křížky a sedm stupnic s béčky. Máme tedy celkem 96 běžně používaných základních intervalů, což se jen těžko někdo naučí z paměti. Pro začátečníky je tedy nutné odvodit si základní intervaly od všech prvních stupňů všech durových stupnic s křížky, béčky a bez předznamenání. Pokuste se o to alespoň u durových stupnic s křížky a béčky do čtyř předznamenání (béček či křížků).

Úkol č. 1: Procvičte si hledání základních intervalů s oporou v durových stupnicích do čtyř předznamenání. Vycházejte vždy od prvního tónu stupnice.

Ve stupnici C dur najděte velkou tercií, velkou septimu a čistou kvartu, v G dur velkou septimu a čistou kvintu, v D dur velkou tercií a velkou sextu, v A dur velkou sekundu a čistou kvartu, v E dur velkou sextu a velkou sekundu. Ve stupnici F dur pak čistou kvartu a velkou sextu, v B dur čistou kvintu a velkou septimu, v Es dur čistou kvintu, čistou kvartu a velkou sextu a v As dur velkou sekundu a velkou tercií. Uvedené intervaly napište v notách v libovolném klíči a poloze.

Tip: K dokonalému zvládnutí všech základních intervalů je třeba si opakovaně procvičit všechny základní intervaly, nejlépe ve všech durových stupnicích s křížky i béčky.

Velmi důležitými intervaly pro orientaci ve stupnicích a později ve stavbě akordů jsou sekunda a tercie. Tyto intervaly jsou natolik malé, že je možné jejich velikost bez problémů možné překontrolovat spočítáním půltónů mezi krajními tóny intervalu.

Základní (velká) **sekunda** je vlastně „celý tón“, který se skládá ze dvou půltónů. Mezi krajními tóny tedy nalezneme ještě jeden (právě jeden, jen jeden...) další tón.

Úkol č. 2: V příloze naleznete 12 sekund v basovém klíči. Překontrolujte pomocí klaviatury, které jsou velké a ne. Pokud mi to budete posílat ke kontrole, napište pořadí intervalu s označením „ano“, bude-li velká a „ne“ pokud velká nebude.

Základní (velká) **tercie** má mezi krajními tóny další tři tóny. Pozor, někde jsou mezi bílými černé a někde ne.

Úkol č. 3: V příloze naleznete 12 tercií v basovém klíči. Překontrolujte pomocí klaviatury, které jsou velké a které ne. Pokud mi to budete posílat ke kontrole, napište pořadí intervalu s označením „ano“, bude-li velká a „ne“ pokud velká nebude.

Dalším intervalem, pro který existuje použitelná pomůcka, je základní (velká) **septima**. Pokud umíme na klaviatuře (potažmo v notách) najít od zadaného tónu stejný tón, ale o oktávu vyšší, můžeme velkou septimu najít jako tón, který leží o půl tónu níže než tento nalezený tón.

Např. máme zadáno c^1 a máme najít velkou septimu. Najdeme si tedy podle tohoto návodu tón o oktávu vyšší a dostaneme c^2 , o půl tónu níže než tento tón najdeme h^1 , což je ona septima. A opět pozor na to, že někde mezi tóny hudební abecedy nalezneme další půltón a někde ne: Pokud máme zadáno např. a , najdeme si tón o oktávu výš (a^1), velká septima bude o půl tónu níž – tedy (gis^1).

Úkol č. 4: Napište na notový papír velké septimy: Od tónů H, es, cis do basového klíče a od tónů e^1 , fis^1 , des^1 do houslového klíče.

3. úroveň

Třetí úroveň znalosti intervalů je bytostně spojena s úrovní druhou. Pokud zvládnete druhou úroveň perfektně, bude pro vás poslední „level“ hračkou, pokud druhou úroveň ignorujete, nebudete tušit, o čem je řeč.

Odvozené intervaly

úvod

Ve druhém a třetím úkolu (2. úroveň) jste měli za úkol překontrolovat, zda jsou zadané intervaly (sekundy, tercie) velké, nebo nikoli. Vyplyvá z toho, že např. tercie může být tercií, přestože se bude lišit počet půltónů mezi jejími krajními tóny.

Tercii $c^1 - e^1$ již známe. Je to základní (velká) tercie odvozená ze stupnice C dur. Tercie, jejíž název začíná na písmena „c“ a „e“ zůstane tercií, ať k těmto tónům přidáme jakýkoli počet posuvek libovolného druhu. Bude se měnit jen její velikost, poloha, či obojí.

V příloze naleznete výchozí tercii $c^1 - c^2$ (příklad 1) a dvě další tercie. V prvním případě jsou oba tóny o půltón zvýšené, v druhém případě jsou oba o stejnou vzdálenost sníženy. Vzhledem k tomu, že se u obou variant oba tóny posunuly o stejnou vzdálenost stejným směrem, nezměnil se počet půltónů mezi krajními tóny intervalu, tedy ani jeho velikost (všechny tercie v příkladu 1 jsou tedy velké). Zná-li tedy nějaký interval – jeho název (zde tercie) i velikost (zde velká) – znám také další dva intervaly, které vzniknou *posunutím obou tónů o stejnou vzdálenost stejným směrem*.

V příkladu 2 jsou uvedeny čtyři tercie. Názvy jejich tónů začínají na stejné písmeno jako u výchozí tercie z příkladu 1. Jsou to tedy všechno tercie, ale ani jedna nemá další tři půltóny mezi krajními tóny, jak je tomu u tercií z prvního příkladu:

$c - eis$ (4 půltóny), $cis - es$ (1 půltón), $cisis - es$ (žádný půltón), $ces - eis$ (5 půltónů)

Z tohoto důvodu žádná z těchto tercií není velká. Jaké tedy jsou? Jsou to intervaly **odvozené**.

k věci

Odvozené intervaly vznikají úpravou základních intervalů. Připomínám, že základní intervaly jsou buď velké nebo čisté.

zmenšené	malé	velké	zvětšené
	zmenšené	čisté	zvětšené

V tabulce je znázorněn systém názvů odvozených intervalů.

1. Zvětšením velkého intervalu (pomocí posuvky) vznikne interval zvětšený, zmenšením malý a dalším zmenšením zmenšený.

2. Zvětšením čistého intervalu vznikne zvětšený, zmenšením zmenšený.

ad 1) Jako příklad si můžeme uvést tercii $e - gis$. Jedná se o velkou tercii, protože tyto tóny jsou 1. a 3. stupněm durové stupnice (E dur) a snadno si spočítáme, že mezi krajními tóny intervalu najdeme další tři tóny.

Velká tercie od tónu e je tedy $e - gis$, zvětšená $e - gisis$, a opačným směrem: malá tercie od tónu e je $e - g$, zmenšená $e - ges$.

ad 2) Jako příklad si můžeme uvést kvartu $e - a$. Jedná se o čistou kvartu, protože tyto tóny jsou 1. a 4. stupněm durové stupnice (E dur).

Čistá kvarta od tónu e je tedy $e - a$, zvětšená $e - ais$, zmenšená $e - as$.

Úkol č. 5: Ze základních intervalů uvedených v příloze udělejte intervaly zvětšené.

Úkol č. 6: Ze základních intervalů uvedených v příloze udělejte intervaly malé (z velkých) nebo zmenšené (z čistých).

Z uvedeného by mělo vyplynout, že odvodit odvozené intervaly není zvlášť náročné, pro nezkušené jedince je mnohem větší problém rozpoznat (či vytvořit) intervaly základní.

Častost zvětšování a zmenšování základních intervalů je různá. V systému durových a mollových tónin, tedy v oblasti lidové písně, populární hudby a elementárních kompozic klasické hudby lze s určitou licencí vyjádřit běžnost úprav základních intervalů následujícími tabulkami:

Velké intervaly:

	zmenšená	malá	velká	zvětšená
sekunda	nikdy	často	<i>základ</i>	často
tercie	nikdy	často	<i>základ</i>	nikdy
sexta	nikdy	často	<i>základ</i>	často
septima	často	často	<i>základ</i>	nikdy

Čisté intervaly:

	zmenšená	čistá	zvětšená
prima	neexistuje	<i>základ</i>	nikdy
kvarta	nikdy	<i>základ</i>	často
kvinta	často	<i>základ</i>	často
oktáva	nikdy	<i>základ</i>	nikdy

Úkol č. 7: Zkuste určit velikost (přesné názvy) intervalů, které jsou uvedeny v příloze.

Úkol č. 8: Napište do notové osnovy svrchní intervaly od zadaných tónů. Do basového klíče: Velkou tercii od d (malého), čistou kvintu od As (velkého), malou septimu od c, zvětšenou kvartu od e; do houslového klíče: malou tercii od e^1 , velkou sextu od e^1 , malou tercii od e^1 , malou sekundu od c^1 .